

SØR-AFRIKA OG KIRKEN

AV PER HASSING

Sør-Afrika er et uhyre komplisert samfunn, sammensatt av folk fra mange land og med vidt forskjellig bakgrunn og kultur. Den største gruppen er den innfødte bantu-befolkningen som utgjør 7 372 690 mennesker.¹ Disse er spredt over hele Sambandet og delt opp i mange forskjellige stammer med delvis forskjellige skikker og språk. De antas å ha kommet fra traktene omkring de store sjøer, hvorfra de har vandret sørover og vestover under press fra de innvandrende hamiter. En del av disse folkevandringene pågikk fremdeles på den tid de første europeiske kolonister begynte å dra innover i landet fra den daværende Kapp Kolonien.² Selv om de sannsynligvis har hatt en felles opprinnelse, er de i dag bundet med en sterk loyalitet til sin egen stamme og dens høvding. De driver for det meste feavl og en del jordbruk. Kua er for dem fremdeles av stor betydning, og mangen høvdings rikdom er regnet i antall kuer. De aller fleste av dem (3 267 185) bor fremdeles på landsbygden, i reservatene, med et delvis moderert stammesystem, med delvis selvstyre i mindre saker. Mange av dem (2 457 915) er ansatt som arbeidere eller husmenn på de store farmene til europeerne, og mange av dem lever hele sitt liv på en slik farm. 2 106 815 av dem har bosatt seg i de store byene og i industristrøkene, hvor de lever under forhold som er helt uvante for dem, og hvor stammens sed og skikk og regler for god oppførsel gjør seg gjeldende bare i meget begrenset omfang.

Opplysning etter vår oppfatning av begrepet har spredt seg til befolkningen i noe forskjellig grad. Man regner med at bare 32 pst. av bantu-befolkningen går på skole,³ og av disse er hele 50 pst. i de to første klassene.⁴ Men på den annen side er det også dem — og deres antall er stigende — som har arbeidet seg fram til leger, jurister, lærere, prester, tolker osv. og det skal ikke glemmes, at det som gjøres

for afrikanernes skolegang blir for det meste gjort av kirken med delvis hjelp fra staten. I tillegg til bantu-stammene er det også noen rester igjen av buskmenn og hottentotter, men de har i lang tid vært på vei mot utslettelse og har ikke bantuenes fysiske styrke og tilpasningsevne. De spiller derfor en mindre rolle i Sambandets liv.

Av europeere eller av folk av europeisk avstamning er det 2 372 690. Av disse er omtrent to tredjedeler boere,⁵ etterkommerne av hollenderne som på 1600-tallet bosatte seg i Sør-Afrika. Blandet opp med dem er det også atskillige franske huguenotter og folk av tysk herkomst. De øvrige er overveiende av engelsk herkomst, med et islett av andre europeiske folk, f.eks. skandinaver. Det er også et betydningsfullt jødisk innslag i befolkningen. I denne «hvite» gruppen ligger folkeopplysningen meget høyt, og det er mange og store universiteter som sørger for at nivået blir liggende på høyde med det beste i tiden. Men det er også en forholdsvis stor gruppe av «fattige hvite», som på et tidspunkt (1916) utgjorde så meget som en tyvendedel av den hvite befolkning,⁶ og som både sosialt, økonomisk og ellers står meget lavt. De mangler nesten det nødvendige tiltak for å bedre sine kår, og deres tilstand er derfor meget bedrøvelig.

Så er det 928 260 «fargete» mennesker i Sør-Afrika, dvs. av blandet rase. I språk og levesett nærmer disse seg den europeiske folkegruppen, men deres økonomiske kår når ikke på langt nær opp til europeernes. De fleste av dem lever i Kapp Provinsen og det er kampen om deres stemmerett, som de for øvrig har hatt siden 1854, som er den sekundære årsak til den konstitusjonelle krise som Sambandet kom opp i i fjor.

I tillegg til disse forskjellige og sammensatte folkegrupper kommer det så 285 260 asiater, som delvis er etterkommere av slavene som på 1600-tallet ble innført fra Malaya og hvis religion er muhammedansk. Men de fleste utgjøres av indere som på 1800-tallet ble innført fra India for å arbeide på de store sukkerplantasjonene i Natal. Det er disse som stadig søker å bringe sin stilling innenfor Sambandet fram for FN for om mulig derved å bedre sine politiske og sosiale muligheter. Og det er mange som hevder at den virkelige kamp om hvem som skal være Afrikas herskere, ikke står mellom europeer og bantu, men mellom europeer og indier.

På grunn av disse forskjeller i språk, religion, opplysning, kultur, sosiale og politiske forhold og økonomiske kår, bør vi nordboere være forsiktige i vår dom og la all selvtrettferdighet fare. Vi er nemlig høyst privilegerte, med et homogent samfunn hvor det ingen motsetninger er i språk, kultur, rase, religion og knapt nok i sosiale og økonomiske kår. Det er vanskelig for oss å bedømme forholdene i et så komplisert samfunn som det sør-afrikanske uten å gjøre sør-afrikanerne urett. Det bør ikke glemmes at historien kan man ikke løpe fra, heller ikke kan den – som mange synes å innbille seg – forandres. Den er gitt, og den bærer i seg frøet til det som skal komme. Det er lett å dømme, verre å forstå og meget vanskelig å gi praktiske råd som ligger innenfor det politisk mulige og som folkene som er mest berørt, vil følge.

I dette konglomerat av et samfunn er alle større kirker innenfor kristenheten representert, for ikke å si etablert. Den eldste, største og mest innflytelsesrike er Den hollandsk-reformerte kirken, som dog ingen direkte forbindelse har med Holland, og som for øvrig ikke er én men fire selvstendige synoder. De viktigste engelsktalende kirker er Den anglikanske kirken, Metodistkirken, Den presbyterianske kirken, Kongregasjonalistene og Baptistene. Dertil kommer de mange europeiske og amerikanske kirkene som utelukkende driver misjon blant den afrikanske befolkningen. Det er også enkelte tyske, norske og svenske menigheter (f.eks. i Durban og Johannesburg).

Den sterke og saklige opposisjon mot raseskillet (apartheid) som er fremført av en betydelig gruppe av kristne i Sør Afrika, er en ikke alltid oppmerksom på utenfor landet selv. Denne opposisjon mot den herskende innstilling kommer fra kirker som hovedsakelig er engelsktalende og som i mange tilfelle har store majoriteter av bantutalende og «fargete» medlemmer. Disse kirkene har fremført sine synspunkter med den største åpenhet i sine egne synoder og konferanser. Det dreier seg ikke bare om negative protester, men om konstruktive forslag som ville medføre store forandringer om de ble fulgt. De går i korthet ut på at vegen til fred og harmoni mellom de forskjellige grupper ligger ikke hverken i assimilasjon (fullstendig raseblanding) eller i atskillelse, men i samarbeid.

Tidlig i 1949 – altså forholdsvis kort tid etter de siste parlaments-

valg — sendte Sør Afrikas Kristne Råd ut en brosjyre med tittelen: «Kirkens dom over apartheid». Med unntagelse av de fleste — men slett ikke alle — innenfor Den hollandsk-reformerte kirken står kirkene i Sør Afrika Sambandet samlet bak denne publikasjon.

Her passer det å gi et lite innblikk i boerkirkenes historiske bakgrunn. De tidligere hollandske pionerer var sterke, stolte og uavhengige personligheter, runnet av et folk som i århundrer hadde kjempet for sin tro og sin selvstendighet. De var preget av den kalvinske tro med sin utpregede predestinasjonslære, og denne tro fikk en ny innsprøytning da de forfulgte huguenottene kom som flyktninger fra Frankrike. Det sterke og selvstendige i deres natur ble ytterligere fremhevet ved de særegne og ofte urolige forhold de levde under. Som de drog fram og overvant naturlige hindringer som ofte var meget store, og slo ned motstanden som de først møtte hos hottentotter og buskmenn og siden hos bantustammene, og tok dette store og rike land i besittelse, ble ideen om utvelgelsen overført fra den enkelte til samfunnet og rasen. Det ble den kristne i motsetning til den barbariske hedning, det ble dramaet om Israel mot kanaitene i ny regi. Deres predestinerte skjebne var å herske over de ikke-hvite de møtte på sin veg — hedningene skulle de få til bytte — og hele deres innstilling ble preget av den gammeltestamentlige religion, slik som mange boere delvis er det den dag i dag. Afrikanerne er Kams barn som er dømt til å hugge ved og bære vann, som skal tjene sin herre fra slekt til slekt. Da boerne i midten av forrige århundre grunnla sine selvstendige republikanske stater — Oranjefristaten og Transvaal — skrev de inn i sin grunnlov at det ikke skulle forekomme likestilling mellom boer og bantu hverken i stat eller kirke. Denne kjensle av overlegenhet, ikke bare i religion, men også i politisk innsikt og naturlige anlegg, har holdt seg hos mange til denne dag, og at denne kjensle delvis har fått en religiøs sanksjon gjør ikke forholdene bedre. Det kan også være verd å nevne at ikke bare Sambandets nåværende statsminister, men også mange av de fremtredende menn i Sør Afrikas politiske historie gjennom årene har hatt høye stillinger i boer-kirken.

Denne lille historiske skisse bør kunne hjelpe oss til å forstå grunnen til at Den hollandsk-reformerte kirke har tatt et annet stand-

punkt enn de andre kirker har gjort. Boerkirken har altså ikke stillet seg solidarisk med de andre kirker i protesten mot de herskende raseforhold. Den meldte seg for flere år siden ut av Sør Afrikas Kristne Råd nettopp på grunn av divergerende syn på afrikanernes plass i samfunnssystemet. Mange tilnærmelser er gjort fra det Kristne Råd til Den hollandsk-reformerte kirke, men resultatene har vært små. Når dette skrives, synes det å være muligheter for at de to grupper av kristne skal kunne møtes til en fri og åpen diskusjon om problemene.

Hvilken stilling har så de kirker tatt som er medlemmer i Sør Afrikas Kristne Råd? I den brosjyre vi nevnte ovenfor, hevder Rådet at enhver politikk som strider mot den naturlige lov og den kristne åpenbaring er umoralsk og ukristelig. Rådet er klar over de forskjeller som finnes, men går energisk inn for menneskeverdet og menneskerettighetene. Et eksemplar av denne brosjyren ble sendt til statsministeren med anmodning om at en deputasjon bestående av ledende sør-afrikanske kirkemenn i Den anglikanske kirke, Metodistkirken, Den presbyterianske kirke og de kongregasjonalistiske og baptistiske samfunn måtte få foretrede for ham (statsministeren er prest i Den hollandsk-reformerte kirken), for å presentere sitt syn på den herskende rasepolitikk. Statsministeren svarte høflig, men meget bestemt at han var uenig i prinsippene som brosjyren bygget på, og fant ikke anledning til å gi audiens.

Noen måneder etter dette møttes over 100 ledende kristne av alle raser og fra 25 av de kirker og misjoner som står tilsluttet Sør Afrikas Kristne Råd, for å drøfte de kristnes stilling i et samfunn bestående av mange raser. Rapporten fra denne konferansen refererer de prinsipper som man mente at kristne burde følge i den nåværende situasjon. Her er en del av rapporten:⁷

Til alle i vårt land som bekjenner sin tro på den korsfestede Kristus, sier vi i dypeste alvor at det er forhold i Sør Afrikas sosiale liv som gjør det vanskelig, om ikke umulig, for mange av våre brødre å vokse fram til en fullverdig personlighet.

Ut fra våre overlegninger hevder vi at disse prinsippene må uavkortet gjøres gjeldende:

1. Gud har skapt alle mennesker i sitt bilde. Som en konsekvens

av dette kan ingen forskjelligheter utviske den enhet i vesen som faktisk finnes.

2. Enkeltpersoner som har utviklet seg fra et primitivt sosialt miljø til et mer fremskredet, bør få del i ansvar og rettigheter som følger med deres nye stilling.

3. Sør Afrikas virkelige behov er ikke «apartheid» men «endrag» (ikke adskillelse men endrektighet).

4. Borgerskap innebærer delaktighet i den ansvarlige statsstyrelse. Stemmeretten bør utvides til alle som er i stand til å bruke den.

5. Ethvert barn bør ha anledning til å motta den beste utdanning som samfunnet kan gi, og som barnet har evne til å nyttiggjøre seg.

6. Ethvert menneske har rett til å arbeide på det område hvor det kan gjøre den beste bruk av sine evner til det felles beste.

Dette er altså et utdrag av en brosjyre som kirkene står bak, og som statsministeren ikke var interessert i å diskutere. Men i tillegg til dette inneholder de forskjellige kirkeblad artikler og referater av foredrag hvor dette kristne standpunkt blir hevdet uforferdet av noen av Sør Afrikas beste skribenter. Fremstående i så måte er «The South African Outlook», som utgis av den store misjonsinstitusjonen Lovedale, og hvis lederartikler hver måned inneholder inspirerte og dyktige forsvar for en saklig kristen innstilling til dagens brennende spørsmål.

Men svarer kirkenes prinsipielle syn til den aktuelle virkelighet? En sak er uten videre klar, nemlig at geografiske og språklige forhold gjør det naturlig at det blir en forskjell på afrikaans-talende eller boer-menigheter og engelsk-talende menigheter på den ene side og bantu-menigheter på den annen side. Det overveldende flertall av bantu-kristne vil kunne forstå en engelsk preken like lite som en norsk preken i Sjømannskirken i Durban. Og de fleste av dem som kan forstå en engelsk preken, vil foretrekke en bantu-menighet av samme grunn som mange fastboende norske i Durban foretrekker å gå til Sjømannskirken framfor å gå til en engelsk kirke. Kirkene som er representert i Sør Afrikas Kristne Råd, har som regel en årlig synode eller konferanse hvor europeiske og afrikanske prester og legmenn møtes på like fot. Som regel vil man også innta forfrisknings-

ger sammen, mens en derimot gjerne spiser middag hver for seg, ofte av den enkle grunn at restaurantene ikke vil betjene de afrikanske delegerte. Kirkene har også i stigende grad gitt de afrikanske legmenn og predikanter rettigheter og plikter i kirkens arbeide, slik at i mange kirker og misjoner er misjonærene i en forsvinnende minoritet. Mange har overlatt til afrikanerne selv alt ansvar når det gjelder ledelsen av den del av kirken som arbeider for og blant den bantu-talende befolkning. De som ikke har gjort det, arbeider med kraft fram til denne selvstendigjørelse som mål. Det bør heller ikke glemmes at hvert år samles det inn i de europeiske menigheter i Sør-Afrika store summer til misjonsarbeidet blant afrikanerne. Dette er sant også om boernes kirker som driver et meget sterkt og dyktig misjonsarbeid. Det er også mange menigheter som arrangerer spesielle gudstjenester hvor alle raser kan delta, for på denne måten å understreke sin prinsipielle innstilling.

Men mange av bantu-befolkningen har følt at slik forholdene nå engang er, er deres eneste redning utenfor samfunnet med de hvite. Enkelte drømmer om et Sør Afrika bare for folk av bantu-ætt. Dette er nok en tom drøm, men den har ikke unnlatt å gjøre sin virkning på kirkene som har hatt mange separatistbevegelser å kjempe med. Det er i Transvaal nå mer enn 800 slike sekter i virksomhet. Mange afrikanere har ytret ønske om en stor samlet nasjonal bantu-kirke, et ønske som delvis er fremelsket av politiske organisasjoner. Men i forbindelse med dette har pastor S. M. Mokitimi i Metodistkirken (som blant annet var utsending fra Sør-Afrika til Det internasjonale misjonsråds møte i Whitby, Canada, i 1947) uttalt følgende:⁸

Vi må gå fra fysisk nærhet til samfunn og enhet. Dette er det ansvar som hviler på Sør Afrikas kirke. Noen ønsker en lettere veg. Det er blitt antydnet i fullt alvor at løsningen ligger i dannelsen av en afrikansk kirke, ledet av afrikanere og for afrikanere. Noen av oss er ikke villige til å godta dette som Det nye testamentes lære. En slik kirke ville legge vekt på nasjonalisme og alt den står for. Her ligger vegen åpen for mistenksomhet, frykt og hat. Vi ville dermed bekjenne at alle rasene ikke kunne finne et enhetsprinsipp i Kristus, eller med andre ord: at han som var i Kristus og forsonet verden med seg selv, ikke kan forsonne mennesket med dets bror.

Sør Afrikas kirke har store vanskeligheter å kjempe med både av indre og ytre art, men bildet er ikke fullt så mørkt som det ofte blir gitt uttrykk for. Det er nemlig en meget sterk gruppe som ser framover, og som arbeider både dyktig og intenst på å føre de forskjellige fraksjoner sammen. De vil være fredsstiftere, men ikke slik som de falske profeter i Det gamle testamente var det, da de profeterte fred hvor det ingen fred var. Sør Afrikas kirke har sine svakheter som alle andre har sine, men den eier både vilje og evne til å være folkets samvittighet, til å peke på og å gå vegen til forståelse mellom de forskjellige gruppene, og til å virkeliggjøre det kristne fellesskapet.

NOTER

- 1 Tallene som er sitert er fra folketellingen 1946.
- 2 Hailey, Lord, *An African Survey* s. 22.
- 3 *The South African Outlook*, 1952 s. 118.
- 4 *The South African Outlook*, 1952 s. 85.
- 5 Paton, Alan, *South Africa Today*, s. 16.
- 6 MacMillan, William W., *Complex South Africa*, s. 54.
- 7 Grant, E. W., *South Africa, What of the Church?* s. 11–12.
- 8 *Ibid.*, s. 16.